

سپاه و کلاه آرزومند شاه
پدر ز آن سخن خود کی آگاه بود؟
همی تاج را گوهر اندر نشاخت
می و رود و رامش گران خواستند
ببستند آذین به هر کوشورش
یکی گرد تیره برآمد ز راه
نشسته برو سوگواری به درد
یکی زر تابوتش اندر کنار
نهاده سر ایرج اندر میان
به پیش فریدون شد آن شوخ مرد
که گفتار او خوار پنداشتند
سر ایرج آمد بریده پدید
سپه سر به سر جامه کردند چاک
که دیدن دگر گونه بودش امید
چنین بازگشت از پذیره، سپاه
رخ نامداران به رنگ آبنوس
پراکنده بر تازی اسپانش نیل
پر از خاک سر، بر گرفتند راه
کنان گوشت تن را بر آن راد مرد
بخواهد ربودن چو بنمود چهر
نه نیکو بود راستی در کمان
وگر دوست خوانی نبینیش چهر
دل از مهر گیتی ببایدت شست
سوی باغ ایرج نهادند روی
وز آن پیشتر بزمگاهان بدی
بیامد به بر برگرفته نوان
سر شاه را نزد تاج دید

فریدون نهاده دو دیده به راه
چو هنگام برگشتن شاه بود
همی شاه را تخت پیروزه ساخت
پذیره شدن را بیاراستند
تبیره ببردند و پیل از درش
به زین اندرون بود شاه و سپاه
هیونی برون آمد از تیره گرد
خروشی برآورد دل سوگووار
به تابوت زر اندرون پرنیان
اباناله و آه و باروی زرد
ز تابوت زر، تخته برداشتند
ز تابوت چون پرنیان برکشید
بیافتاد ز اسپ فریدون به خاک
سیه شد رخ و دیدگان شد سپید
چو خسرو بر آن گونه آمد ز راه
دریده درفش و نگونسار کوس
تبیره سیه کرده و روی پیل
پیاده سپهبد، پیاده سپاه
خروشیدن پهلووانان به درد
برین گونه گردد به ما بر سپهر
مهر خود به مهر زمانه گمان
چو دشمنش گیری نمایدت مهر
یکی پند گویم ترا من درست
سپه داغ دل، شاه باهای هوی
به روزی کجا جشن شاهان بدی
فریدون سر شاه پور جوان
بر آن تخت شاهنشاهی بنگرید

همان حوض شاهان و سرو سهي
تهي ديد از آزادگان جشنگاه
همي سوخت باغ و همي خست روي
ميان را به زُتار خونين ببست
گلستانش برکند و سروان بسوخت
نهاده سر ايرج اندر کنار
همي گفتم کاي داور دادگر
به خنجر سرش کنده در پيش من
دل هر دو بيداد از آن سان بسوز
به داغي جگرشان کني آژده
همي خواهم از روشن کردگار!
که از تخم ايرج يکي نامور
چو ديدم چنين زان سپس شايدم
برين گونه بگريست چندان به زار
زمين بستر و خاک بالين او
در بار بسته گشاده زبان
کس از تاج داران بدین سان نمرد
سرش را بریده به زار اهرمن
خروشي به زاري و چشمي پر آب
سراسر همه کشورش مرد و زن
همه دیده پر آب و دل پر ز خون
همه جامه کرده کبود و سياه
چه مایه چنين روز بگذاشتند

درخت گلفشان و بيد و بهي
به كيوان برآورده گرد سياه
همي ريخت اشگ و همي کند موي
فکند آتش اندر سراي نشست
به يکبارگي چشم شادي بدوخت
سر خويشتن کرد زي کردگار
بدین بي گنه کشته اندر نگر
تنش خورده شيران آن انجمن
که هرگز نبينند جز تيره روز
که بخشايش آرد بريشان دده
که چندان زمان يابم از روزگار
بيايد برين کين ببندد کمر
اگر خاک بالا بپيمايدم
همي تا گيارستش اندر کنار
شده تيره روشن جهان بين او
همي گفتم کاي داور راستان
که مُردست اين نام بردار گرد
تنش را شده کام شيران کفن
ز هر دام و دد برده آرام و خواب
به هر جاي کرده يکي انجمن
نشسته به تيمار و گرم اندرون
نشسته به اندوه در سوگ شاه
همي زندگي مرگ پنداشتند

آبنوس: چوب سیاه و سخت و شفاف
آذین بستن: آراستن و آرایش کردن دکانه‌ها و بازارها
آزده (آزده): رن‌دیده، سوراخ شده، مرصع شده، مجازاً بمعنی آزرده شده
اهرمن: در اینجا کنایه از تور است
بهی: درخت به
پرنیان: حریر، ابریشم
پیروزه: فیروزه
تَبیره: دهل و کوس و طبل و نقاره
تیمار: غم، رنج و اندوه
چشم شادی دوختن: در شادی بستن
چهر نمودن: روی خوش نشان دادن
خستن: خراش دادن، خراشیدن
خوار: بیهوده، دروغ
دده: حیوان درنده
رود: نام یکی از آلات موسیقی
زُتار: رشته‌ای که ترسایان بر میان بندند
شوخ: بیبک و دلیر، بیشرم
کیوان: ستاره زحل
گرم: غم و اندوه و زحمت
گیا: گیاه
نشاختن: نشان دادن
نوان: لرزان و جنبان از زاری کردن
نیل: سیاه، کبود
های هوی: سر و صدا، غوغا، ندبه و زاری
هیون: شتر یا اسب

مأخذ

۱. شاهنامه (جلد اول) از دستنویس موزه فلورانس، دکتر عزیزالله جوینی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۲
شابک (ISBN): ۹۶۴-۰۳-۴۷۱۴-۰
۲. شاهنامه فردوسی (از روی نسخه مسکو)، نشر محمد، تهران، ایران، چاپ دوم، ۱۳۷۸
شابک (ISBN): ۹۶۴-۵۵۶۶-۳۵-۵
۳. لغت نامه دهخدا (CD)، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران
شابک (ISBN): ۰۹۵-۴۳-۶۰۱۰-۹
۴. فرهنگ فارسی عمید، موسسه انتشارات امیر کبیر، تهران، ایران، ۱۳۸۱
شابک (ISBN): ۹۶۴-۰۰-۰۱۳۱-۷
۵. فرهنگ لغات و ترکیبات شاهنامه، داریوش شامبیاتی، نشر آران، چاپ اول، ۱۳۷۵
۶. شاهنامه فردوسی (CD)، نشر کانون انفورماتیک، تهران، ایران،
<http://www.kanoon.net>
۷. <http://www.farhangiran.com>
۸. <http://shahnameh.com>